

Vaša Magnificencia, vážený pán rektor!

Vaše Honorability, vážená pani prorektorka a páni prorektori!

Vaše Spektability, páni dekaní, Vaše Honorability páni prodekani! Cives academici!

Na úvod svojho vystúpenia sa Vám, Vaša Magnificencia, chcem poďakovať za pozvanie na túto prednášku. Je mojím uznaním a zároveň aj cťou vystúpiť pred špičkovými predstaviteľmi našej univerzitnej vedy, ako aj pred celouniverzitným auditóriom.

Svoju prednášku chcem začať naším spoločným uvedením si postavenia jazyka v našom vedomí, a tým aj vedy o ňom – jazykovedy. Špecifickosť konštatovania o tom, že v jazyku sa „vyzná“ viac ľudí, ako v iných disciplínach, vyplýva možno z jeho osobitnej funkcie. Na jazyk sme všetci akoby odborníci, veď ho všetci používame. Nerovnaká je však naša miera poznania o tom, aké sú jeho vnútorné mechanizmy, výsledkom čoho je jeho dnešný stav, v čom pramena napätia aj impulzy jeho zmien. Okrem známych funkcií – kognitívnej, dorozumievacej, vyjadrovacej, reprezentatívnej, estetickej, integračnej má jazyk špecifickú funkciu, s ktorou sa nestretete v žiadnej inej vede: je to metajazyková funkcia: *„jazyk je svojimi vlastnými prostriedkami schopný opísať sám seba“*. Vďaka takejto funkcii je človek schopný jazykovými prostriedkami uvedomiť si a opísať všetky zmeny mimo jazyka ale aj v ňom. A tak mieru pravdy o tom, ako sa v jazyku „vyznáme“, čo o ňom vieme, možno odhaliť vtedy, ak jazyk nebudeme vnímať len ako súhrn poznatkov, noriem či zákonitostí, ale ako systém činností, a jazykovedu budeme chápať ako vedu o systéme týchto činností, vedu ktorá rešpektuje rozvoj vedeckých metód všetkých ostatných vied tým, že im slúži na vyjadrovanie, sama sa pritom rozvíja, a to práve zásluhou rozsiahleho komplexu heterogénnych praxí. V súhrne týchto praxí sa tak jazyk javí ako sociálne organizovaný produkt, ktorý odráža a rešpektuje všetky sociálne dimenzie.

Americký kozmonaut Eugen Andrew Cernan, ktorý dostal čestný doktorát našej univerzity v lete r. 1994, povedal: *„Ak chcete vidieť Zem, musíte ju opustiť“*. Tento jeho výrok aktualizujem na tému dnešnej prednášky a rád by som ho adresoval rovnako jazykovedcom ako aj všetkým ostatným, ktorí o mechanizmy fungujúce v jazyku prejavujú záujem: *Ak chcete vidieť jazyk, musíte ho opustiť*. S doplnením: *Ale nesmiete zabudnúť – tak ako kozmonauti – vrátiť sa!* Podľa univerzalistického chápania je však jazyk nevyhnutným prostredníkom medzi mnou a svetom, médiom, bez ktorého sa nemôžem zaobiť. Rešpektujme, že nemôžeme vystúpiť z jazyka, ani z konceptuálneho systému, ktorý stelesňuje, a vidieť ho len zvonka.

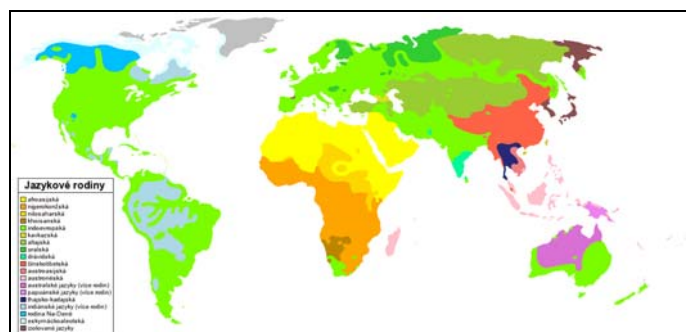
V snahe postihnúť a pochopiť podstatu stavby, vývinu a fungovania jazyka treba teda v sebe nájsť schopnosť nazerať na jazyk zvnútra aj zvonka, najmä neprijímať ho ako hotový

produkt, ktorý je nemenný, ale ho vnímať ako dynamický fenomén. Hodnota tejto našej schopnosti by mala vyústiť do poučenia o fungovaní jazykového systému vo všetkých vedách, o fungovaní vo všeobecnosti, mala by sa stať poučením o stabilite a aj nefunkčnosti niektorých jeho prvkov a potrebe ich „náhrady“.

Jazyk má množstvo podobností aj so systémami vied, pri ktorých by sme túto podobnosť nepredpokladali. Upozornil na ne o. i. prof. J. Horecký v súvislosti s explanačnou orientáciou jazykovedných výskumov pred 10 rokmi na konferencii Katedry slovenského jazyka FF UK, konkrétne pri hľadaní princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka slovami: “nestačí skúmať stav len v rámci daného elementu, ale podnety pre jeho správanie či fungovanie treba hľadať vonku, vo fungovaní všeobecných pravidiel, možno aj zákonitostí v oblasti metodológie alebo v oblasti takých vied, ako je v dnešnej situácii teoretická fyzika". Na tieto príbuznosti boli snahy poukázať v rámci výstupov riešenia spomenutého grantu *Princípy stavby, vývinu a fungovania jazyka*. V podstate ide o to, že v určitom okamihu nie sme schopní určiť všetky parametre jazyka, čím jazykoveda naráža na rovnaké problémy ako napr. kvantová teória: aj v jazyku sa uplatňuje Heisenbergov princíp neurčitosti. Podľa neho môžeme presne zmerať buď polohu, alebo smer a rýchlosť pohybu častice, ale nemôžeme ich merať súčasne. Tak je to aj v jazyku: nedá sa zároveň opísať stav aj vývin, všetky roviny. Dá sa postihnúť stav ako výsledok vývinu. Korešpondencia s princípom neurčitosti je aj v tom, že jazykové znaky nepoukazujú na objekty ako celky vo všetkej ich zložitosti, ale odrážajú iba niektoré ich stránky. Jazyk tak nepodáva vyčerpávajúci, nestranný a nehybný obraz skutočnosti; je iba prostriedkom orientácie, ktorá sa zameriava raz na jeden, raz na druhý aspekt, takže umožňuje posudzovať realitu z rozličných hľadísk. Keby ľudská myseľ vedela odrážať vonkajší svet vo všetkej jeho zložitosti a súvislostiach, teda keby bol tento odraz jednorazovo vyčerpávajúci a definitívny, poznanie by sa stalo nehybným a človek by vlastne jazyk nepotreboval. Z tejto podstaty vyplýva aj vnímanie polarizácie jazyka, ktorá je základnou hybnou či vývinovou silou, zdrojom dynamiky, v skutočnosti nie extrapolarizáciou, ale vývinom spejúcim k variantnosti. Túto polarizáciu možno vnímať geneticky, areálovo, sociálne, diachronicky či synchronicky.

Na profesorskej prednáške s názvom *Babylonská veža*, ktorá sa konala v tejto aule 15. marca 2006, prednášajúci p. prof. J. Bándy použil takúto myšlienku: *Stvoriteľ namiesto zmätenia jazykov rozptyľuje staviteľov, aby zaľudnil Zem*: Pozitívny kresťanský moment tejto myšlienky je v tom, že sa v nej nezdôrazňuje prvok divergencie, ale hľadanie zmyslu, účelu, kvôli ktorému sa tak stalo. Okrem pozitívneho znaku myšlienky je však v nej aj predpokladaná vysoká miera skúseností, ktoré potvrdila historická jazykoveda či etymológia tým, že definovala

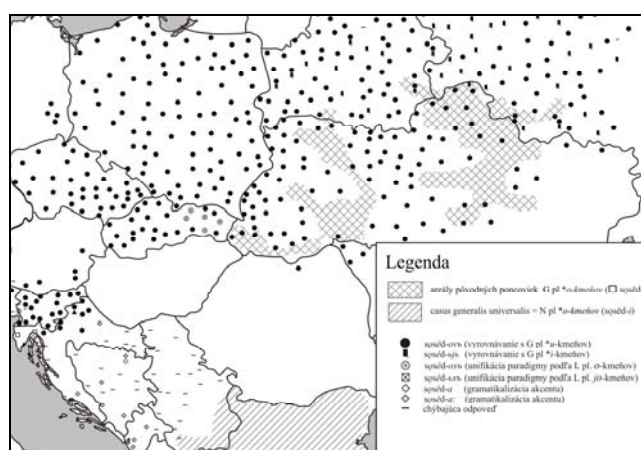
základné jazykové rodiny: indoeurópsku, uralskú, altajskú, kartvelskú, drávidskú a semitsko-hamitskú.

Zväčši klepnutím na plochu obrázku

Napriek tejto klasifikácii sa jazykovedci pred niekoľkými desaťročiami rekonštruktčnou metódou dopracovali k 353 nostratickým slovným základom, pri ktorých predpokladajú spoločnú východiskovú podobu vo všetkých jazykoch sveta. Najčastejšie sú zhody v 2 rodinách: 141 slovných základov (39,9%), v 3 rodinách je to 106 prípadov (30,0%), v 4 rodinách ide o 66 prípadov (18,7%), v 5 rodinách o 27 prvkov (3,7%) a vo všetkých 6 rodinách len 13 prípadov (3,7%).

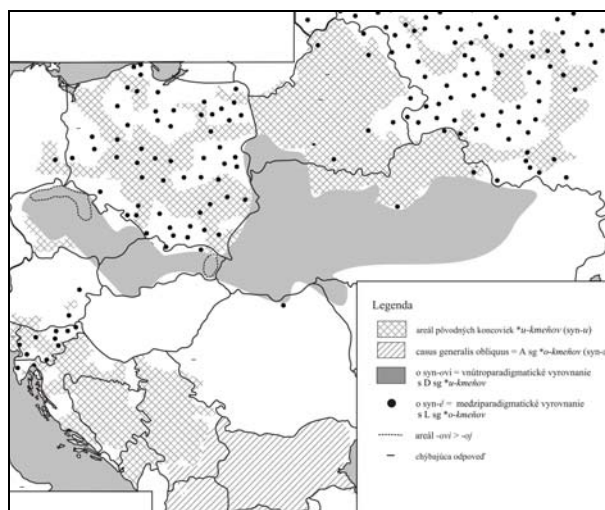
V prípade areálovej klasifikácie ide o odlišné vzťahy. Relevantný je vzájomný vplyv geneticky nepríbuzných jazykov, ktoré sa ovplyvňujú bezprostredným územným kontaktom a spoločnými znakmi v oblasti intonácie, prízvuku, melódie, ale aj lexiky či morfológie tvoria jazykový zväz (napr. bulharčina, macedónčina, turečtina, gréčtina, albánčina; porov. územie bulharčiny, macedónčiny a východosrbských, resp. čiernohorských nárečí s ostatným slovanským areálom).

Zväčši klepnutím na plochu obrázku

Sociálna diferenciácia jazykových útvarov je – najmä z historického hľadiska – neodmysliteľným fenoménom určovania kodifikačných kritérií či predpokladov. Urbánne aj rurálne prostredie najmä zásluhou nadnárečových prvkov, primeranou štýlovou diferenciáciou a verejnou povahou žánrov vytvára dostatočné predpoklady celospoločenského fungovania jazyka.

Konštatovanie, že neexistuje klasifikácia slovanských jazykov, ktorá by bola založená na ich súčasnom stave, vyvoláva z hľadiska jazykovej typológie potrebu zamyslieť sa nad podstatou problému. Rozdelenie na západoslovanské, východoslovanské a južnoslovanské jazyky má oporu v geografickom členení a interpretácia jazykových faktov sa prispôbuje tomuto členeniu. Klasické delenie slovanských jazykov sa opiera o výsledky hláskoslovných zmien a akoby nechcela rešpektovať znaky, ktoré sú výsledkom ďalšieho prirodzeného vývinu so súhrnom všetkých ich diferenciačných aj integračných znakov. Akákoľvek snaha o súčasnú typológiu (slovanských) jazykov nemusí verbalizovať vývinové zmeny, nie je však schopná zrieknuť znakov, ktoré sú výsledkom neskoršieho prirodzeného vývinu a základným atribútom synchronickej jazykovej typológie. Nedostatky súčasného poznania, v ktorých sa autori snažili postihnúť morfológické zákonitosti slovanských jazykov, sa sústreďovali na problematiku tvarotvorného základu (*na ruce – na ruke, od starostu – od starosty, na streche – na streše*). Tento prístup im neumožnil preťať kruh morfonologicky podmienených javov z dvoch obmedzujúcich príčin: 1. opierali sa o množstvo údajov v spisovných jazykoch, o ktorých je známe, že sú kompromisom, t. j. predpokladaným funkčne optimálnym obmedzením množstva variantných a dubletných podôb, 2. nemali k dispozícii komplexný materiál, systematicky pokrývajúci súvislé areály prirodzeného vývinu jazyka. Spracovaním veľkého množstva systematického pramenného materiálu, vyznačujúceho sa prirodzeným vývinom na celom území slovanských jazykov (853 lokalít, každej z nich je vyskúmaných 3450 hláskoslovných, tvaroslovných, syntaktických, slovtvorných, sémantických a prozodických znakov) nám dodáva odvahu hovoriť ináč ako doteraz. Táto odvaha pramení práve z poznávania prirodzeného vývinu jazyka v neskoršom období, o aké sa opierala genetická charakteristika. Spracovanie morfológických javov, ktoré chronologicky nadväzujú na hláskoslovné zmeny 8. – 12. storočia, nás privádza k novým prístupom hodnotenia a jazyka a nazerania na jeho fungovanie. Dôkazom je odlišná morfológická integrácia nárečí slovanských jazykov (ukrajinčina sa niektorými javmi integruje so slovenčinou a češtinou, slovinské nárečia sa prestávajú „správať“ ako južnoslovanský typ a integrujú sa so západným typom).

Zväčši klepnutím na plochu obrázku

Princípy jazyka

Teoretici väčšinou spočiatku rozoberajú konkrétne príklady a napokon sa to, k čomu dospeli, pokúšajú čo najviac zovšeobecniť. V rámci riešenia grantu *Princípy stavby, vývinu a fungovania jazyka* sa konštatovalo, že slovenská jazykoveda je zrelá na to, aby začala sústavne skúmať „hlbkové vzťahy“, ktoré určujú stavbu jazyka, riadia jej vývin a fungovanie. Nešlo len o to postihnúť štruktúru v gramatike, lexike, fonetike, ako vyzerá jazyk zo štylistického hľadiska, aké vývinové procesy ju charakterizujú, ale aj o to, čo je v základe jazyka, čím sa dajú vysvetliť zákonitosti, skrátka o to, aby sa dospelo k pochopeniu konkrétnej (nielen abstraktnej) podstaty jazyka. Výskum smeroval ku kladeniu otázok, ktorých riešenie nás má priblížiť k explanačnému základu jazyka. Poznatky nie sú definitívne uzavreté a nemajú syntetizujúcu povahu: nestačí konštatovať protiklad analógie a anomálie, resp. anomálie ako ďalšieho spúšťačieho mechanizmu analogických procesov, bolo by žiaduce syntetizovať ich prejavy a dôsledky vo všetkých jazykových rovinách.

A. Einstein tvrdil, že svet je chudobný na princípy, ale je bohatý na štruktúry. Súčasná jazykoveda sa síce zriekla štrukturalistickej koncepcie, dominuje funkčné hľadisko, a tak sa explanačné myšlienkové zaobchádzanie s jazykom neobmedzuje len na oblasť formálnej dedukcie, t. j. do formy usudzovania, ale sa stáva súčasťou formy poznania a spôsobom vysvetľovania. Na druhej strane štruktúrno-genetickými postupmi možno teoreticky vysvetliť a opísať proces vzniku, fungovania a transformácie systémov, resp. súčasných stabilných i vznikajúcich štruktúr. Jazyk nejestvuje nezávisle od sústavy vyvíjajúcich sa vzťahov a táto jeho existencia je, napr. na rozdiel od fyzikálnych veličín, *závislá od pozadia* (Smolin, 2003, s. 38).

V predchádzajúcej časti prednášky sme uviedli, že jazyk nepodáva vyčerpávajúci, nestranný a nehybný obraz skutočnosti; ale že je prostriedkom orientácie, ktorá sa zameriava raz na jeden, raz na druhý aspekt, takže umožňuje posudzovať realitu z rozličných hľadísk. Preto aj miera zmien v jazyku nás privádza k poznatku, že jazyk je iný ako bol a líši sa aj od toho, aký bude. Vraciam sa k slovám prof. J. Horeckého o tom, že poznatky o fungovaní jazyka treba hľadať vonku, vo fungovaní všeobecných pravidiel, možno aj zákonitostí v oblasti metodológie alebo v oblasti takých vied, ako je v dnešnej situácii teoretická fyzika. Výstižnou paralelou v rámci hľadania princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka či podstaty meniacich sa vzťahov v jazyku je princíp superpozície, jedna zo základných axiém kvantovej teórie. Tento princíp hovorí, že ak sústava môže byť v dvoch stavoch A a B s odlišnými vlastnosťami, môže byť aj v stave, ktorý je kombináciou oboch stavov $a.A + b.B$, kde a a b sú ľubovoľné čísla. Každá takáto kombinácia sa nazýva superpozícia a je odlišná od ostatných. Stav fyzikálneho systému je jeho usporiadanie (konfigurácia) v určitom okamihu. Tak isto je to aj s jazykom. Ľudí fascinuje schopnosť zachovať si na dlhé časové obdobie to, čo sa už medzičasom zmenilo. Dôkazy o existencii superpozície v jazyku možno dokázať jednoduchými príkladmi úrovně jazyka v konkrétnych vývinových obdobiach: bernolákovská slovenčina bola závislá od pozadia klasicizmu, štúrovská slovenčina romantizmu: a v kodifikácii z r. 1846 preferovala diferenciačné znaky, ale v súvislosti so zmenenými historickými podmienkami po revolúcii 1848 – 1849, so zmeneným pozadím, sa zmenili nároky na jazyk: ústup diferenciačných znakov, prevaha integračných. Teória superpozície je neprotirečivá, konzistentná, vďaka tomu, že jednotlivé sústavy navzájom korelujú (vzťah dlhého *á* a diftongu *ia*, gramatické tvary v jednotlivých kodifikáciách a pod.).

Inventarizácia princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka privádza jazykovedcov k potrebe hľadania novej cesty. Posledných 20 rokov bolo snahou o priblíženie výskumných stratégií dvoch predchádzajúcich ideologicky diferencovaných svetov. Úprimným vyznaním časti kolegov z neďalekých krajín, ktoré sú nám teritoriálne blízke a s ktorými sme sa v nedávnej minulosti nemali možnosť osobne stretávať a len zriedka čítať ich práce, bolo, že nečakali, mechanické preberanie výskumných stratégií, ktoré pre nich boli už vžitú či prežitú. Očakávali z našej strany impulz, ktorý aj im ukáže tretiu cestu, nie *ich dovtedajšiu* a ani nie *našu dovtedajšiu*. Čiastočne imponujúcim sa v tejto oblasti ukázala nadväznosť na prechod od klasického štruktúrneho prístupu chápania jazyka ku komunikačne orientovanému prístupu. Tento komunikačný a navonok aj pragmatický prístup je sčasti imponujúci tým, že znižuje mieru bádateľského rizika, keďže v našom bežnom živote sa nič nespráva tak, ako tvrdí teória, na druhej strane je ústupkom od klasického systémového prístupu bádania. Najnovšia orientácia

jazykovedných výskumov preferuje vnímať jazyk v širšom kultúrnom rámci, ako kulturologický fenomén. Predchádzajúci komunikačný prístup znižuje mieru zovšeobecnenia, tú ktorú som spomenul vyššie: Teoretici väčšinou spočiatku rozoberajú konkrétne príklady a napokon sa to, k čomu dospeli, pokúšajú čo najviac zovšeobecniť. Možno predpokladať že práve širšie ponímanie jazyka ako súčasti kultúry neobmedzí mieru teoretického zovšeobecňovania do takej miery akú mu poskytuje komunikačný prístup. Roland Barthes vo svojej práci *Kritika a pravda (Základy semiológie)* ešte v roku 1964 pripustil možnosť, že Saussurov princíp bude jedného dňa prevrátený: lingvistika nie je – hoci aj privilegovaná – časťou všeobecnej náuky o znakoch, ale naopak, semiológia je časťou lingvistiky: a to práve tou časťou, ktorá by sa zaoberala veľkými označujúcimi jednotkami diskurzu; takto by sa ukázala jednota výskumov, ktoré sa v súčasnosti zameriavajú na pojem signifikácie v antropológii, psychoanalýze a štylistike. Dokazuje to, že poznatky v oblasti všeobecnej jazykovedy nemožno odtrhnúť bez poznatkov „konkrétnej“ jazykovedy s doplnením, bez zamietania akéhokoľvek systémového prístupu, a to aj napriek tomu, že jazyk sa zo všetkých známych systémov vyznačuje najvyššou mierou vágnosti. Ako tu teda funguje princíp superpozície? Konkrétny komunikačný akt je v tejto chvíli z hľadiska svojej štruktúry, výstavby, funkčnosti, obsahu, mentálnej kompetencie autora aj prijímateľa superpozíciou jazyka a s ohľadom na všetky ostatné komunikačné akty je jeho relativizovanou podobou. V rámci riešenia grantu Princípy stavby, vývinu a fungovania jazyka som použil pojem *princíp relatívnosti*. Nemá nič spoločné s jazykovým relativizmom, aké väzby teda hľadať za týmto pojmom? Na prvom mieste otvára priestor na vysvetlenie variantnosti v jazyku: nom. pl. vzoru *chlap je -i: bratia – synovia; dub : dub-a, med-u, čaj-u*. Takýchto príkladov – uplatniac rozličné kritériá – synchronické, diachronické, areálové, sociálne, aj na úrovni spisovných či nespisovných útvarov, je veľmi veľké množstvo. Miera nášho vedeckého poznania je taká, že každý z týchto javov vieme vysvetliť, žiaľ, s varovaním, že nie všetky sa dajú uplatniť aj z hľadiska jazykovej či školskej praxe. Pri snahe o ich vedecké vysvetlenie sa mi žiada hľadať väzbu s pojmom Hughha Everetta, ktorý (v kvantovej fyzike) uplatnil pojem *relatívna interpretácia stavu*, resp. doplnením jeho teórie o otázku, prečo to, čo pozorujeme, súvisí iba s odpoveďami na určité otázky, ale nie na nekonečne veľa otázok. Máme tak do činenia s fenoménom, ktorý možno postihnúť pojmom *dekoherencia*. V jazyku ho dokazujú pravidlá aj výnimky o skloňovacích príponách nom. pl. *chlap*, gen. sg. *dub* ako svedectvo o tom, že neexistuje nijaká možnosť, že by odpoveď na jednu otázku bola superpozíciou odpovedí na všetky otázky: odpoveďou, že nom. pl. životných maskulín má v slovenčine koncovku *-i* nie je odpoveďou na všetky otázky o nom. pl. životných maskulín. Bude mi potešením získať impulzy od používateľov jazyka na hľadanie ďalších prístupov

vysvetľovania podobných „konfliktov“ v jazyku. Významný rakúsky lingvista W. Mayerthaler pri uvádzaní teórie prirodzenej morfológie priam vyzýval na spochybňovanie nejasných častí tejto teórie, aby sám našiel cestu k zreteľnému vysvetľovaniu javov. V tom videl silu vedeckej argumentácie. Pýtam sa, koľko súčasných jazykovedcov na Slovensku je schopných správať sa takto?

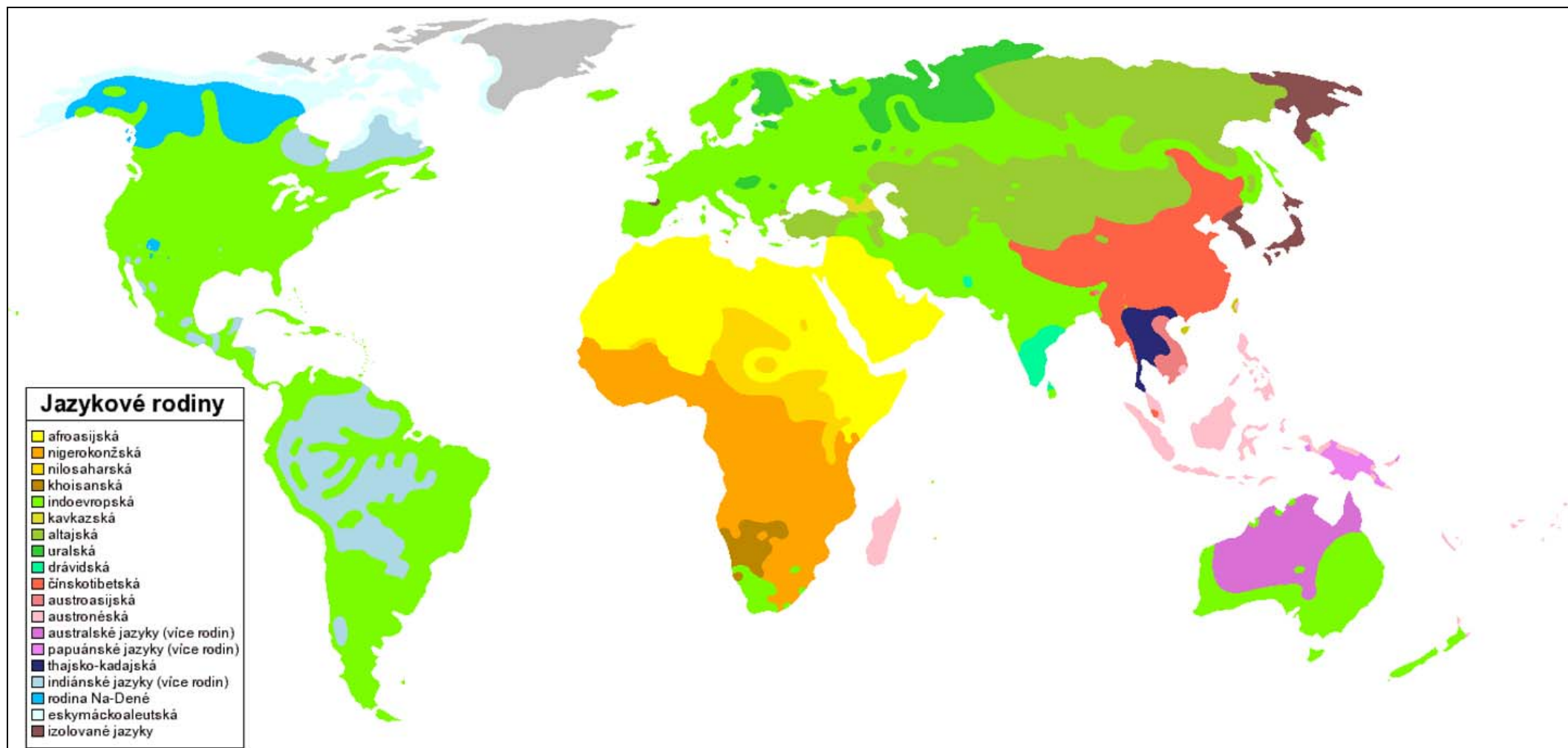
V záverečnej časti svojho vystúpenia využijem výrok svojho priateľa a kolegu, profesora M. Marcelliho: *V tvári účastníka konferencie je vpísané, že svoju jedinú nádej vkladá do záverečného slova. Všetky predchádzajúce slová majú preňho zmysel a hodnotu len v tej miere, v akej ho k tomuto bodu približujú.* V snahe približovať sa k spomenutému bodu dovoľte hľadať odpoveď na otázku, v čom je zmysel hľadania miery zmien v jazyku. Pre mňa je táto odpoveď v dvoch skutočnostiach:

1. V potešení z bádania, z prirodzeného napredovania poznania, v snahe hľadať paralely jazyka s príbuznými aj nepríbuznými vedami a v hľadaní úžitku pre spoločenskú prax.

2. Zmysel je aj v postihovaní miery poznania o tom, aké sú vnútorné mechanizmy fungovania jazyka, v šírení týchto poznatkov do povedomia čo najširšieho okruhu používateľov jazyka vysvetľovaním toho, výsledkom akých vnútorných aj vonkajších napätí je dnešný stav jazyka, v čom pramenia impulzy jeho zmien a kde je ich hranica. Aký je praktický zmysel takéhoto poznania smerom do budúcnosti? Má spieť k riešeniu otázok, ktoré prinášajú posledné roky jazykového vývinu, najmä teoretickej jazykovedy a jazykovej kultúry. Jazykovedci v poslednom čase skonštatovali, že pre súčasný stav jazyka je príznačný „evolučný návrat k prirodzenému jazyku nižšieho stupňa“, kde pojem *evolučný* vyjadruje návrat, do ktorého sa premieta vývin spisovného jazyka v spätosti *s meniacimi sa podmienkami jeho fungovania*, a to tým, že sa *zvýšil podiel hovoreného jazyka na verejnej komunikácii*. Upozorňujem pritom na opatrnosť, resp. na potrebu rozlišovať jazykové chyby týchto žánrov od prirodzených zmien v jazyku. O tom, kde je miera týchto prirodzených jazykových zmien, sa vedú diskusie, ktoré ústia do rešpektovania variantnosti v jazyku. Táto variantnosť vyvoláva v časti jazykovedcov zdržanlivý postoj, ale ako ináč sa vyrovnáť s procesom, ktorého spúšťacím mechanizmom sa stali kodifikované dvojtvary *list -u / list -a, vred -u / vreda-a, sviatk-u / sviatk-a, do Ružomberka, / do Kežmarku...* Paralely týchto javov možno nájsť aj v iných, nespoločenskovedných disciplínach. Aj rovnica $x^2 - 3x + 2 = 0$ má dve riešenia: $x = 1$, $x = 2$.

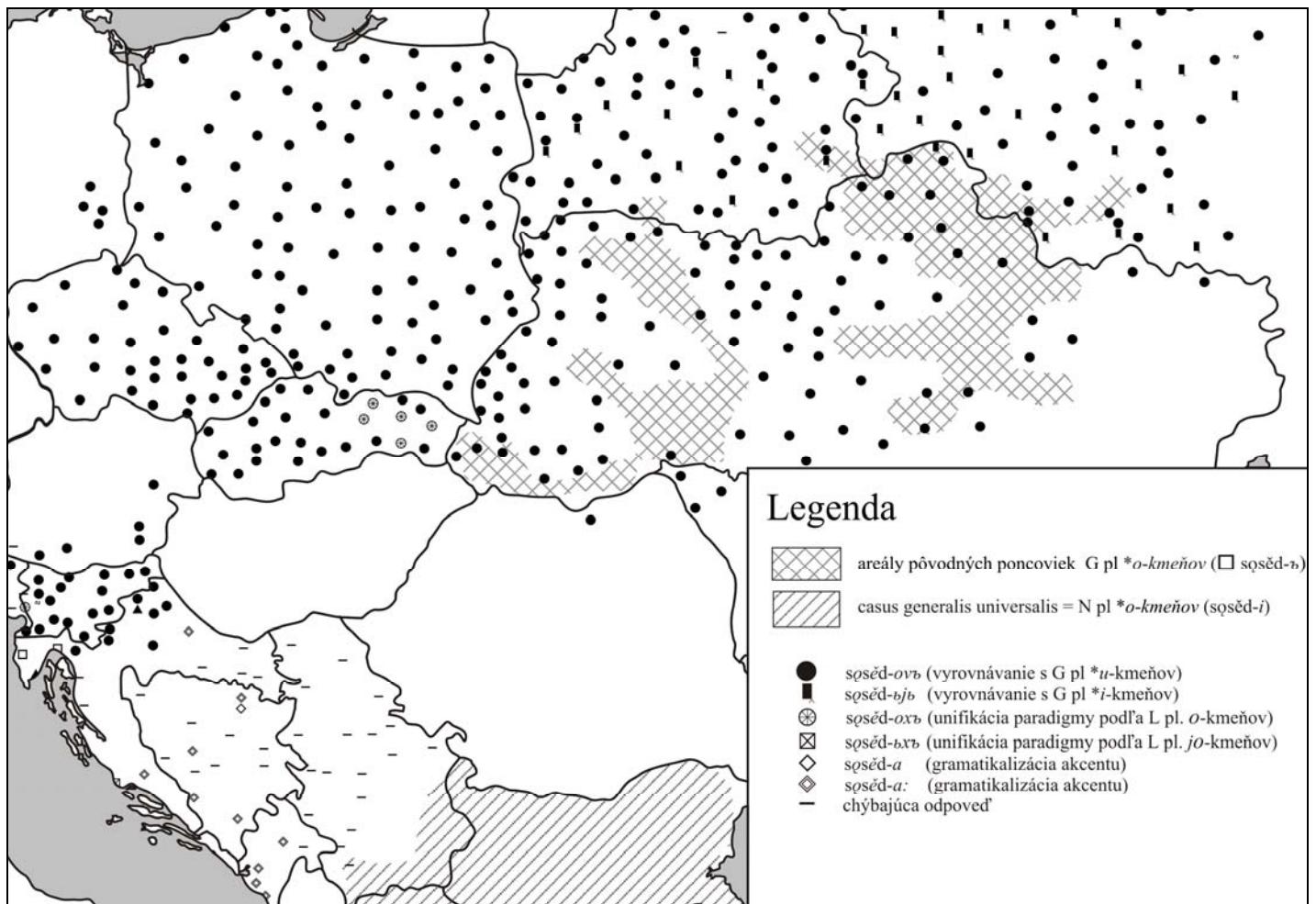
Nepomôže iné, ako objektivizovaný pohľad zvnútra aj zvonka: Ak chcete vidieť jazyk, musíte ho opustiť! Prečo toto konštatovanie? Učili ste slovenčinu cudzinca? Ako sa s tým vyrovná učiteľ, didaktik, cudzinec??? Z môjho pohľadu je priveľmi odvážne tvrdenie o tom, že slovenčina je ľahký jazyk. Prítomnosť krátkych a dlhých samohlások, dvojhlások, mäkkosť

konsonantická korelácia a množstvo znakov syntetického flektívneho jazyka, územná poloha – kontakt s nezápadoslovanskými jazykmi a neslovanskými jazykmi, mnohoraká konfesijná príslušnosť nositeľov jazyka v minulosti aj dnes sú príčinou silného vonkajšieho tlaku, v dôsledku ktorého sa ťažko udržuje stabilita. Preto sa nemožno na mnohých miestach vyhnúť variantnosti. Jazykoveda je schopná vysvetliť súčasný stav jazyka ako výsledok prirodzeného vývinu, aj vonkajších zásahov či medzijazykových kontaktov. Ak som v úvode svojej prednášky spomenul osobitnú funkciu jazyka – metajazykovú, v tejto chvíli treba priznať aj to, čo jazykoveda a aj ostatné spoločenské vedy nedokážu v porovnaní s inými, najmä prírodnými a technickými vedami. Historicko-porovnávacou metódou možno opísať, vysvetliť či odhadnúť následky rozličných vývinových fáz v jazyku, nemožno však predvídať, kedy a aká jazyková zmena sa uskutoční. Využitím minulej skúsenosti nedokáže predpovedať budúci stav. A tak neostáva iné, ako pripomenúť známu Polkinghornovu myšlienku z práce *Reason and reality* s odporúčaním chápať ju v jej najširšom zmysle: “musíme rozumieť, aby sme mohli veriť, ale musíme veriť, aby sme mohli rozumieť”. Teda musíme rozumieť tomu, čím sa zaoberáme, aby sme mohli veriť, že je to tak, ale musíme veriť, že to tak je, aby sme tomu mohli porozumieť. Pokúsme sa o to vo vzťahu k jazyku spoločne!... Ďakujem Vám za pozornosť.

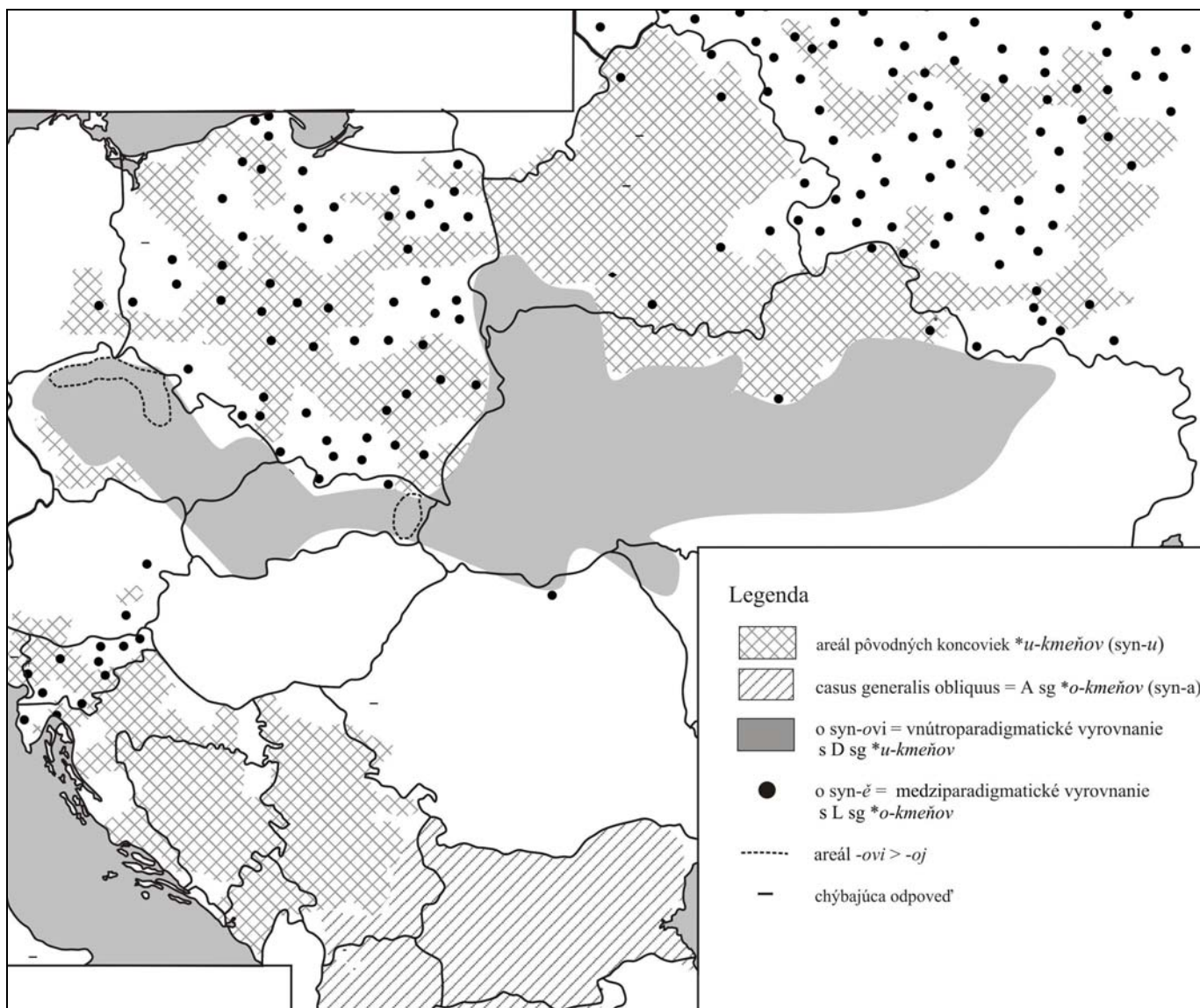
[Návrat do textu](#)

obr. č. 1: Členenie jazykov sveta podľa genetickej príbuznosti na jazykové rodiny

[Návrat do textu](#)

obr. č. 2: Typologické vyčlenenie bulharského a macedónskeho jazykového areálu zo skupiny slovanských jazykov pod vplyvom kontaktov s geneticky nepríbuznými jazykmi na juhovýchode (ilustračný príklad tvaru „od susedov“ – 2. pád množného čísla)

Návrat do textu

obr. č. 3. Integračné tendencie slovanských jazykov v dôsledku morfológického vývinu (12. – 16. storočie: ilustračný príklad tvaru „o synovi“ – 6. pád jednotného čísla)